

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2024. április 15–21.

Találkozás
Gelencsér Gábor
filmkritikussal

Székely Pál Domokos
a BibleProjectről

Emlékezés Simon Andrásra

Átemel egy másik világba

Találkozás Gelencsér Gábor filmkritikussal

Amióta csak feltalálták, minden kor embere szívesen nézett filmet. Napjainkban a vizualitás még inkább felértékelődött, ráadásul szinte korlátlanul hozzáférhetünk a sorozatokhoz, játékfilmekhez. De vajon miért szeretjük a filmet? S értjük is, amit nézünk? Gelencsér Gábor filmesztétával, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet Filmtudományi Tanszékének docensével ezekről a kérdésekről is beszélgettünk.

– Az Oscar-díj-átadó másnapján vagyunk. Milyen benyomásai vannak erről az eseményről?

– Az idei díjátadónak szerintem azért van nagy jelentősége, mert a legjobb nemzetközi játékfilm kategóriában egy rendkívül magas színvonalú alkotás kapta meg az elismerést. Az *Érdekvédelmi terület* (*The Zone of Interest*) kiemelkedik a tavalyi év filmterméséből. Nyilvánvaló, hogy vannak olyan filmek, amelyek Oscar-kompatibilisek, ám Jonathan Glazer alkotása szemléleti és formai szempontból is radikálisabb, csak a *Saul fiához* tudom hasonlítani. Jó hír, hogy ilyen filmeket is díjaznak. Annak külön örülök, hogy ismét van egy magyar Oscar-díjas, Mihalek Zsuzsa, a *Szegény párak* díszletberendezője személyében.

– A most jelöltek között is több nagyszabású amerikai alkotással találkozhattunk, mint az *Oppenheimer*, a *Barbie*, a *Megfajtott virágok* vagy a *Maestro*. Az imént említett film és az Egy zuhanás anatómiája viszont egészen más stílust követ. Van különbség az amerikai és az európai filmek között?

– Az egész filmtörténetre igaz, hogy vannak a hollywoodi vagy hollywoodi típusú filmek, valamint az európai, a szerzői vagy a művészfilm hagyományát követő alkotások, amelyek formabontók, sok szempontból új eszközöket alkalmaznak. Ezek persze nehezebben befogadhatók, mert nem teljesítik azokat a konvenciókat, amelyeket a hollywoodi filmeknél megszokhattunk.

– A tévé, úgy tűnik, egyre inkább veszít a jelentőségéből. Manapság viszont a streaming-szolgáltatók térhódítása átalakította a moziba járási szokásokat. Hogyan hat ez az alkotókra?

– A streamingcsatornák kínálatában nagy számban találunk sorozatokat. Ezeket moziban értelemszerűen nem láthatjuk, ugyanakkor óriási szellemi és anyagi

ráfordítással készülnek, s vannak közöttük valóban nagyszerűek is. A sorozatok a moziba járási és filmnézési szokásokat is megváltoztatták: akkor nézzük őket és olyan ritmusban, ahogyan szeretnénk. De vajon mi van azokkal a nagyjátékfilmekkel, amelyek kizárólag a szolgáltatókon keresztül érhetők el? Ezeket persze nézhetjük egy házimozirendszerrel is, így a mozihatás valamelyest megmarad, de sokszor csak számítógépen, sőt, mobiltelefonon szokták megnézni. Amikor a televízió megjelent, a filmkészítőknek figyelembe kellett venniük azt is, hogy alkotásaikat előbb-utóbb bemutatják a tévében. Am az nagy kérdés, hogy korunk alkotóit befolyásolja-e a streaming jelenléte. Már csak azért is, mert lehet, hogy menet közben döntenek egyik vagy másik platform mellett, ráadásul a legtöbb film idővel valamelyik streaminghálózat kínálatába is bekerül. A mozi egyébként mindig egyfajta utóvédharcot vívott: korábban a tévével, most az internetes szolgáltatókkal kell versenyeznie. Mindkét esetben azt láthattuk, hogy még inkább a látványosság irányába fordult. A *Dűne* például biztos, hogy sokat veszít a hatásából, ha laptopon nézzük meg. Éppen ezért sok rendező, így Denis Villeneuve vagy többek között Christopher Nolan is igyekszik igazán látványossá tenni az alkotásait.

– Bergman, Fellini, Tarkovszkij filmjeit úgy érthetjük igazán, ha ismerjük az általuk használt képanyelvet. Napjainkban nagyon népszerű a film, ám vajon értjük-e is azt, amit nézünk? Képesek vagyunk értelmezni a szimbólumokat, képi utalásokat?

– Szerintem a nézők folyamatosan tanulják és egyre inkább értik a mozi nyelvét. Paradoxon, hogy a vizuális nyelvet igazán nem kell megtanulni, mert nagymértékben támaszkodik a valóságtapasztalatunkra. Ugyanakkor a film valóban egy sajátos kódrendszert alkalmaz, és van egy csak rá jellemző eljárásmódja. Észrevehető egy folyamatos diskurzus az alkotás és a befogadó között. A szerzői vagy avantgárd filmek valóban élen járnak abban a tekintetben, hogy mindig újabb és újabb formanyelvi megoldásokkal állnak elő, amiket aztán a néző is elfogad és megtanul. A hollywoodi típusú filmek később átveszik ezeket, így a magas kultúra legradikálisabb újításai átkerülnek a populáris filmekbe is. A *Tenet* elbeszélése egészen elképesztően bonyolult

és radikális, ugyanakkor be lett csomagolva egy akciófilmbe, ami e szokatlan szerkesztési módot emészthetővé tette. De az *Oppenheimer* gyors flashei, emlékképei is ezt bizonyítják, hiszen korábban ezeket csak a művészfilmeknél alkalmazták.

Ma is készülnek filmek művészi igényességgel, gondoljunk csak Aki Kaurismäki *Hulló levelek* vagy Wim Wenders *Tökéletes napok* című alkotására. Ezek szinte történet nélküli, kifejezetten minimalista filmek. De létezik olyan művészfilm is, ami valahol a kettő között áll, egyszerre szolgálja ki a színvonalasabb és a szórakoztató filmre vágyó néző igényeit, mint például az *Álmaid hőse*. Az már egy másik kérdés, hogy mi jut el ezekből a magyar mozikba. Az is megfigyelhető, hogy az évtizedek során készült filmek túlnyomó része populáris, ám ma már csak azokra emlékezünk – például a hatvanas évek filmterméséből –, amelyek kiállták az idők próbáját, ezek pedig a maguk korában is a művészfilmek közé tartoztak. De azt se feledjük, hogy a népszerű filmek tartják bent a nézőt a moziban.

– Beszélhetünk ma klasszikus filmekről? Mitől lesz egy film időtálló?

– A filmek még gyorsabban öregednek, mint például az irodalmi alkotások. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a régebbi filmek ma már lassúnak tűnnek, és a maiak nagyon naturalisták, sok mindent megmutatnak, szemben a korábbi alkotásokkal. Sokat számít az is, hogy egy valamilyen nagyon aktuális film gondolatvilága ma mennyire érvényes. Még a legnagyobb művekkel is előfordul, hogy a tárgyalt probléma már egyáltalán nem időszerű. Fellini *Az édes élet* című filmjében felvetett kérdéseket, a modernizálódó, elidegenedő polgári világ bemutatását ma már kevésbé érezzük a magunkénak. Úgy nézzük ezeket, mint

múzeumi tárgyakat: szép, de nincs nagyon közöm hozzá. Azok a filmek, amelyek nem a korszellemmel foglalkoznak, általában időtállóbbak.

– Ha az interneten fellelhető filmes írások között böngészünk, azt vehetjük észre, hogy a képi megvalósításra alig figyelnek, szinte kizárólag a történetet elemzik. A történetmesélés vált a film lényegi elemévé?

– Szerintem ez a legkorábbi filmektől eltekintve mindig így volt. Ha egy film nem történetet mesél, az tényleg minden konvencióval szembehelyezkedik, ezért furcsa is lesz. A nem elbeszélő film tulajdonképpen a film természete ellen dolgozik. A történet tette a filmet azzá, amivé vált. Éppen ezért jelent az alkotók számára nagy kihívást, hogy miként lehet új történetet a vásznonra vinni, vagy egy történetet más módon elmesélni. Állítólag egy hollywoodi producer falára ez volt kiírva: „Ugyanazt, de másképp.” A hollywoodi filmek tényleg szinte mindig ugyanarról szólnak, csak más történetbe ágyazva: a jó és a rossz küzdelméről. Nehéz ezt úgy újra elmondani, hogy az ne tűnjön fel a nézőnek. Éppen ezért az újítások nem is feltétlenül a képi megvalósításban, hanem a történet elbeszélésében érhetőek tetten.

– Martin és John Michael McDonagh darabjai, filmjei mind a populáris, mind a magasabb nézői igényeket ki tudják elégíteni.

– Ezt rendkívül nehéz megvalósítani, de vannak ilyen alkotók, Alfred Hitchcock vagy Stanley Kubrick egyaránt képesek voltak rá. A *Ragyogást* meg lehet nézni úgy is, mint horrorfilmet, de emellett a mélyebb elemzésre is alkalmas. Xantus János filmje, az *Eszkimó asszony fázik* melodráma, ám az alaposabb vizsgálatnál látszik, hogy minden eleme idézőjelbe került.

– Mostanában felértékelődtek a régi, leginkább a háború utáni magyar filmek, sok csatornán folyamatosan bemutatnak közülük egyet-egyét. Mi ennek az oka? Valóban korszakálló értékekről van szó, vagy csak valamiféle nosztalgia miatt nézzük ezeket?

– A magyar film sajátos utat járt be az államszocialista korszakban. Először a szocialista realizmus jegyében propagandaízü filmek készültek, majd a kádári időben elindult egy változás. A rendezők – sokszor kritikus módon – elkezdtek olyan filmeket készíteni, amelyek társadalmi kérdésekkel is foglalkoztak. Persze tetten érjük ezeknél a hatalom elvárásait is, hiszen a cenzúra miatt nem lehetett mindenről beszélni. Később a magyar film fontos jellemző vonásává vált, hogy indirekt, de a néző által mégis felismerhető eszközökkel közelítsen egy téma felé. Ez egyébként a mai magyar filmeknél is felfedezhető. A hazai kulturális hagyományra amúgy is jellemző a képvi-

seleti karakter, vagyis az a törekvés, hogy a társadalmi ügyekben a művészetnek kell képviselnie valamiképpen a progressziót: gondoljunk csak a reformkorra. A hatvanas évek filmrendezői egyfajta váteszszerepkört is magukra vállaltak, igyekeztek elmenni addig a végső határig, a „falig”, ameddig a cenzúra engedte. A mai néző azt láthatja, hogy ezek a filmek szóltak valamiről. Persze sok mindenről nem lehetett úgy beszélni, ahogy később, de az alkotók igyekeztek szembenézni a múlttal, a társadalmi problémákkal. Ezek a filmek analitikus beállítottságúak voltak, de mindezt be tudták építeni egy mély és összetett emberi történetbe. Jelen volt a társadalmi kontextus, amit az emberi történet hitelesített. Például az *Ajándék ez a nap* a lakáskérdésről szól, de ott látható benne egy hihetetlenül erős kapcsolati rendszer és egy drámai lélektani folyamat is.

– A mai magyar filmek követik ezt az irányt?

– Napjainkban is készülnek értékes magyar filmek, ezek közé tartozik a *Testről és lélekről*, az *Elfogy a levegő* vagy a már említett *Saul fia*. Szerintem ma is felismerhetjük a magyar filmekben ezt a társadalmi érzékenységet: Hajdu Szabolcs *Ernellák Farkaséknál* című filmjében a kivándorlás kérdése mellett az emberi kapcsolatok is terítékre kerülnek. Stílusbravúrokat valóban nehezebben tudunk felfedezni korunk magyar filmtermésében, de ez talán nem is baj, hiszen a korábbiak, bár esztétikailag kiválóak voltak, talán túlságosan is elvontra sikerültek. A mai magyar filmeknek elsősorban a forgatókönyv hiányosságait és a színészi játék tökéletlenségeit vethetjük a szemükre. Ma sajnos az is probléma, hogy a támogatási rendszer nem kedvez az igazán magas színvonalú alkotások létrejöttének. Az lenne az ideális, ha igazán sokszínű lenne a magyar filmek palettája.

– Mi lehet az oka annak, hogy sok magyar filmnek nem sikerül megteremtenie a megfelelő atmoszférát?

– Ezt a kérdést úgy érdemes megközelíteni, ha azt is megvilágítjuk, hogy egy hollywoodi film miért lehet hatásos. Ezt szolgálja például, ha egy mellékszereplőnek megírják a háttértörténetét. Bár ebből semmi nem hangzik el a filmben, valami módon mégis jelen lesz, ezt pedig a néző is érzékeli. Az is nyilvánvaló, hogy nagyon nagy munka van ebben. A hiányosságokat nálunk sok esetben a civil szereplővel próbálják orvosolni, de ez nem feltétlenül jelent megoldást. A nemrég bemutatott *Lefkovicsek gyászolnak* például érdekes és jó film, de érdemes lett volna még szellemesebbé, még pörgősebbé tenni, esetleg kiegészíteni egy-két jelenettel.

– Ön az egyetemen fiataloknak adja át a filmmel kapcsolatos ismereteket. Hogyan

viszonyul a Z generáció a filmekhez? Érdeklí öket, hogy régen mit tartottak értékesnek?

– Valóban, a mai fiatal nemzedék nem kíváncsi a régi filmekre. Fontosnak tartom, hogy a filmkultúra jelen legyen a közoktatásban, ám meglehetősen nehéz megszerettetni a diákokkal a korábbi évtizedek alkotásait. Ha egy film fekete-fehér, már bele sem kezdenek. A mai egyetemi órán a *Szentjános fejevétele* című filmet elemeztük. 1965-ben készült, Novák Márk rendezésében. Bár éreztem a fenntartásokat, azért sikerült valamelyest elfogadtatni a diákokkal, hogy ez egy érdekes és értékes alkotás. Az egyetemi közegen kívül azonban nehéz vagy szinte lehetetlen közelebb hozni a fiatalokhoz a filmművészet klasszikusait, egyszerűen nem érzik a sajátjukénak azokat, a felvetett problémák, a megvalósítás formája idegen a világuktól. Ezért fontosak a filmklubok és az egyetemek, hiszen ezeken a fórumokon még sikerül életben tartani a filmművészet nagy alkotásait.

– Megjeleníthető-e filmen a transzcendencia, a spiritualitás? Van a filmnek egzisztenciális jelentése?

– Fontos megjegyezni, hogy nem attól lesz egy filmnek spirituális vagy egzisztenciális üzenete, hogy vallásos a témája. Sokszor tapasztaljuk, hogy a vallásos filmek néhol már a giccsbe hajlanak. Ugyanakkor profán témájú filmek is képesek arra, hogy nagy hatásfokkal mutassák be a transzcendenciát. Vannak persze olyan esetek is, amikor a vallásos téma önmagában is működik, vagy amikor a kettő egybeesik, ilyen a *A nagy csend*, a *Némaság* vagy Pasolini filmje, a *Máté evangéliuma*. Robert Bresson a vallásos témájú filmjeivel – az *Egy falusi plébános naplója* vagy a *Jeanne D'Arc pere* – és a látszólag profán tárgyú alkotásaival – mint a *Vétlen Baltházár* – egyaránt képes volt a transzcendens megjelenítésére. Az utóbbi tulajdonképpen egy passiótörténet. De Tarkovszkij filmjeinél is megtaláljuk ezt a kettősséget. A legjobb eredeti forgatókönyv kategóriában idén Oscar-díjat nyert, már említett *Egy zuhanás anatómiája* pedig izgalmas egzisztenciális mondanivalót hordoz.

A filmnek óriásiak a lehetőségei ezen a területen, hiszen olyan lelki, tudati vagy spirituális tartalmakat mutathat be, amelyeknek a megragadására a fogalmi nyelvet nem alkalmas. A film a konkrét valóság reprodukciója, de arra is lehetősége van, hogy áttemelje a nézőt egy másik világba, a szó átvitt értelmében is. Ugyanakkor egy nem hívó emberhez is el tudja juttatni ezt a mondanivalót. Nagy erővel képes megjeleníteni az emberi szellem komplex világát, ezzel pedig élnek is az alkotók.

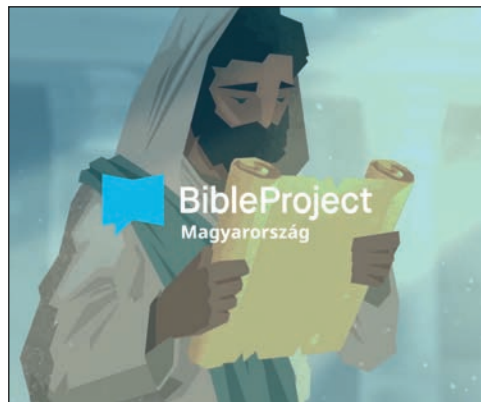
Visszatalálás az élet fájához

Székely Pál Domokos a BibleProjectről

Tíz évvel ezelőtt, 2014-ben Portland-ből indult el pár perces ismeretterjesztő videóival a BibleProject, amelynek magyarországi meggyökerezésében a Székely Pál Domokos által verbuvált fordítói munkacsoport játszotta a legnagyobb szerepet. A Fót-Központi Református Egyházközség ifjú lelkészével a népszerű honlap „teremtéstörténetéről”, céljáról és eredményeiről beszélgettünk.

– Annak idején még „civil keresőként” talált rá erre az amerikai weboldalra, most viszont már Fóton lelkipásztor. Milyen kapcsolat fűzi ehhez a közösséghez?

– Fót a szívem csücske, itt tértem meg gimnazistaként a Fóti Ökumenikus Általános Iskola és Gimnáziumban, ahová a konfirmáció után erősnek gondolt hitemmel érkeztem. Az osztálytársaim tanúsága, az, ahogyan szabadon megélték a hitüket

– és ebbe engem is bevontak –, eljutatott oda, hogy komolyan elgondolkodjak az Istenhez tartozásomon. Isten a Lélek gyümölcsein keresztül szólított meg és szembeállított mindazzal, ami hiányzott az életemből. Megszerettem ezt a várost. Gimnazista éveimből már ismertem a Fót-Központi Református Gyülekezet vezető lelkipásztorát, így amikor a teológiát végezve felmerült, hogy hova mehetnék a gyakornok lelkési évre, feleségemmel – akinek a munkahelye a közelben volt – Fót felé vettük az irányt. Isten megengedte, hogy 2019-ben itt szolgáljak, és a gyülekezetben az „ifimunkát” is elkezdtem. Tényleg sokat tanultam e gyakorlati idő alatt. A koronavírus-járvány miatti nagyobb kihagyást követően beosztott lelkészként, immár végzett teológusként kerültem vissza a fóti gyülekezetbe, és azóta is itt szolgálok. Szívügyem a misszió, a diakónia, a tanítványképzés. Elsősorban a fiatalokkal foglalkozom, összefogok egy ifjúsági munkacsoportot. Ezen túl persze mindenféle egyéb lelkési teendőt is végzek: keresztelek, esketek, temetek, biblia-

órákat tartok, illetve viszek egy felnőtteknek szóló tanítványképző csoportot is...

– A BibleProject, illetve annak magyar(ított) változata kezdetben a hitbéli elmélyülés, a megerősítés módja volt az Ön számára, vagy már eleve a hitesterjesztés eszközeként használta?

– A kettő együtt igaz. A megtérésem óta vágytam arra, hogy e nehéz, bonyolult, sok szempontból szőnyeg alá seprtem témáról, a Bibliáról lazán, közérthetően, célba érően szólhassak. Az ez irányú keresgélés régóta bennem volt, és szerettem volna erre alkalmas tartalmakat találni a neten. A BibleProjectre persze később, valamivel az érettségi után találtam rá. 2014-ben jöttem ki az első videók.

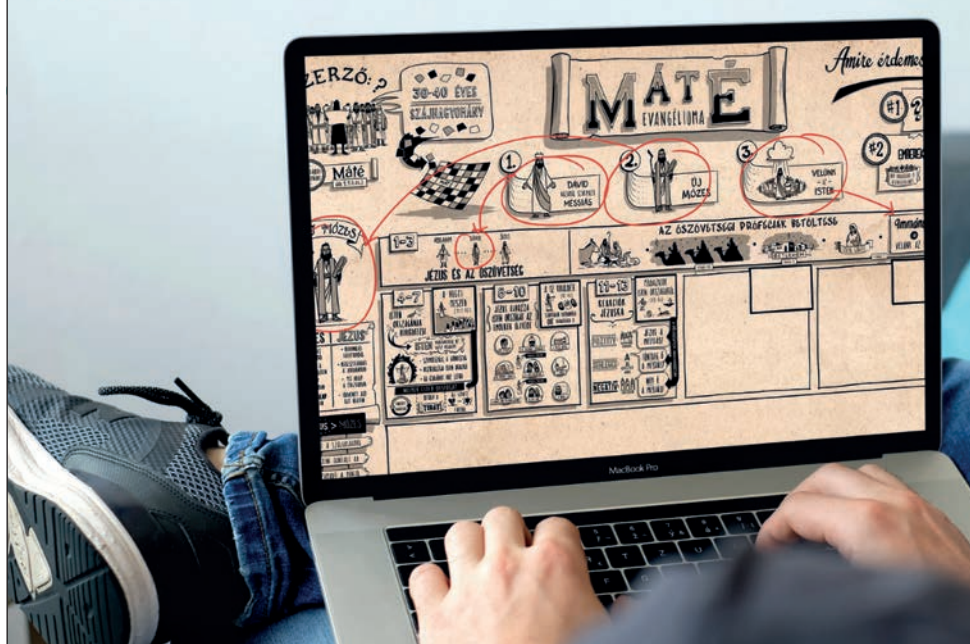
– Az önképzésen túl tehát alapvetően a továbbadás formáit kereste?

– Mindenekelőtt azt kerestem, hogy kik azok itthon, akik szépen, igényesen, jót és igazat mondanak Istenről, Jézusról és a Bibliáról. Ez nem is volt annyira egyszerű feladat. Az internet ugyan tele van mindenféle tartalommal, hosszabb-rövidebb előadásokkal, igehirdetési felvételekkel – amelyek a koronavírus-járvány kihívásai óta csak még inkább megsaporodtak –, de abban nem voltam biztos, hogy ezek tényleg képesek-e nagy hatókörben megszólítani az internetfelhasználókat. Feliratkoztam néhány YouTube-csatornára. Közülük az egyik egy keresztény vloggeré volt, aki felhívta a figyelmet a BibleProject indulására, amely rövid animációkat tett közzé a Bibliáról, annak könyveiről és üzeneteiről. Ez a keresztény vlogger biztatta az érdeklődőket: nézzék meg az ott látható két videót,

s ha tetszik, és ha van rá mód, támogassák a kezdeményezést. Rákattintottam az oldalra, és szerelem volt első látásra. Kimerítette, illetve betöltötte mindazt, amire gondoltam, amit kerestem. Angolul volt, így egyedül az zavart, hogy nem tudtam azonnal megmutatni másoknak. Elhatároztam, hogy elkészítem, lektoráltatom a magyar szöveget, és feliratozom ezeket a videókat. Megkértem az akkor még csak pár emberből álló amerikai szervezetet, hogy töltsse fel a videóikhoz a magyar feliratot. Teológushallgatóként az anyagyülekezetemben ifjúsági alkalmakat tartottam, és ezeken már fel is használtam e feliratozott tartalmakat.

– *Hogy áll most a BibleProject mérlege a vállalása, illetve a felhasználói kör tekintetében?*

– Jelenleg ötvenöt nyelven és dialektusban érhető el videó. A *BibleProject*en belül több videósorozat is fut: van, amelyik a történeteket elemzi, más egy-egy speciális témában mélyül el. A magyar változat tekintetében a tavalyi évben fontos mérföldkőhöz értünk: immár az összes, vagyis mind a hatvanhat bibliai könyvhöz elkészült egy rövid, körülbelül tízperces „vizuális kommentár”. Ezek az egyes könyvek felépítését, gondolatmenetét és fő üzenetét mutatják be. Segítségükkel megláthatjuk, hogyan megy tovább az a nagyívű történet, amely a teremtéstől a bűnbeesésen, a megváltáson keresztül jut el a végkifejletig, az újjáteremtésig. A mottónk is ezt közvetíti: „a *Biblia* egy nagy, összefüggő történet, amely Jézushoz vezet”. Meglátásunk szerint, ha kihagynánk ennek a nagy történetnek például az első három fejezetét, akkor nem igazán volnának érthetőek az azutáni fejezetek. Való igaz, hogy az érdeklődő, kereső emberek általában először az *Újszövetségbe* vetik bele magukat. Kulturálisan közelebb állnak hozzánk az evangéliumok vagy a páli levelek. Pont emiatt is alakult ki egyfajta tartózkodás az *Ószövetséggel* szemben, mondván, az valami nagyon távoli, bonyolult szöveg. A legtöbben annyit tudnak az ószövetségi eseményekről, amennyit a hittanoktatás keretében, a vasárnapi iskolában vagy a gyermek-istentiszteleteken hallottak. Ott egy-egy emblematikus részlet lett kiemelve, például Ábrahám, József, Mózes, Dávid és Góliát vagy Sámson története. A *BibleProject* viszont azt mutatja meg, miként kapcsolódnak egymásba ezek az epizódok, és hogyan illeszkednek egy sokkal nagyobb történetbe, ami Jézusról szól. Vagyis igyekszünk felfedeztetni Jézust az *Ószövetségben* is, rámutatva, hogy az – ha megvan hozzá az „értelmező kulcs” – hasonlóképpen izgalmas és sokatmondó lehet számunkra, mint az *Újszövetség*. Számomra a *BibleProject* adta meg ezt a kulcsot.

– *Hogyan tovább, milyen irányban fejleszthető még ez a fórum?*

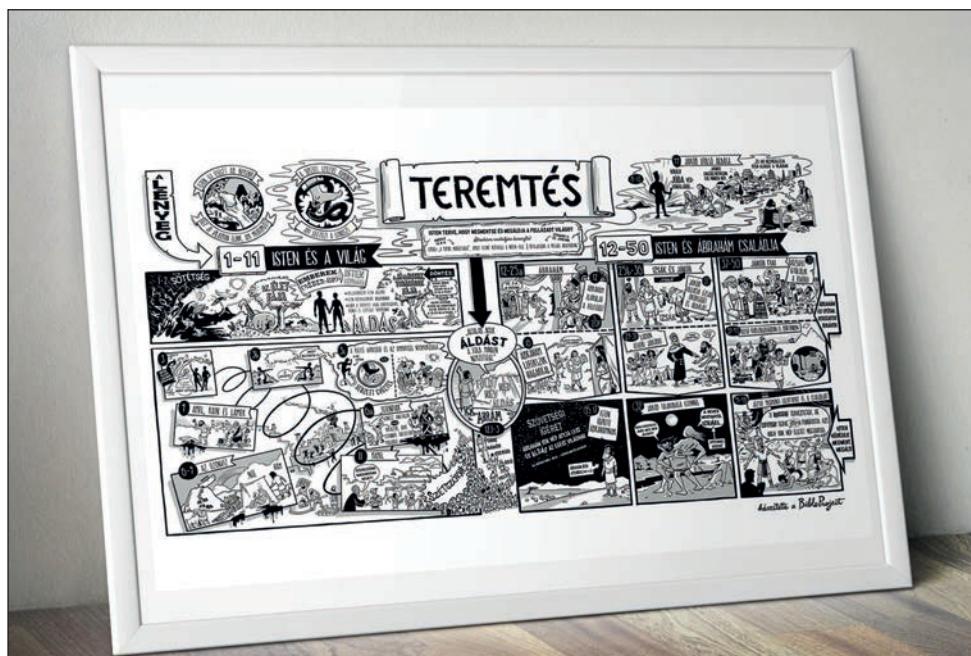
– Idén fog elindulni például egy új sorozat *Hogyan olvasd a Bibliát?* címmel. Amikor kinyitjuk a *Bibliát*, tulajdonképpen egy könyvtárat tartunk a kezünkben. Különböző korok, szerzők, műfajok; s mindezek egyetlen történetté állnak össze. Az új sorozat célkitűzése az, hogy segítsen eligazodni a sokféle műfajú bibliai szövegek olvasásában, s így valóban azok mélyére lássunk, és felfedezzük Isten bennünk rejlő üzenetét. Visszautalva a korábbi kérdésére, a *BibleProject* számomra, és reményem szerint mások számára is, egy új világot nyit meg. Egy másfajta szemléletet, szempontot ad, amely a hétköznapi életben is megerősít és megtart a *Biblia* olvasásában, folyamatos tanulmányozásában. Nekem is sokat segített bizonyos részek megértésében, az összefüggések felfedezésében. A legfontosabb, hogy ismernünk kell a *Biblia* történeti keretét: Isten megteremtette a világot, benne az embert; az ember fellázadt ellene; ám Isten kiválasztott egy népet, amelyen keresztül visszatérhetünk hozzá. De mivel a nép kudarcot vallott ebben, Isten meg-

ígérte, hogy elküldi a Messiást, aki magára veszi a lázadásunkat és a kudarcunkat; Jézus pedig eljött, és magára véve mindezt meghalt a Golgotán. De ahogyan Jézus élete folytatódik, mert feltámadt a halálból, Isten küld(et)ése is folytatódik! Hirdetjük az evangéliumot, a jó hírt, hogy elérkezett Isten országa, és láthatjuk, hogy az emberek életében hogyan dicsőítetik meg a mennyei Atya, és hogy majd végül miként érkezünk el az új teremtéshez. A *Biblia* első lapjain olvashatunk az élet fájáról, amelynek „képe” a *Jelenések könyvének* végén tűnik fel ismét. Úgy szoktam mondani: a *Biblia* egy fától fáig tartó történet. Leírja, hogyan veszett el az Isten jelenlétében lévő élet, amit egy fa formájában láttatott. És elbeszéli, miként mutatott és adott egy utat Jézus által, hogy visszataláljunk ahhoz a fához, ami az örök életet jelenti számunkra. Az említett videóink is mind ezt az utat követve járják végig, magyarázzák a *Bibliát*, és tárják fel az adott témát.

– *A BibleProject magyar változata hogyan viszonyul a tengerentúli eredetihez?*

– Nálunk nem készülnek új szellemi termékek, a mi alapítványunk a fordítást, az anyag magyarítását végzi el, ezért is lett a neve Fordított Királyság Alapítvány. Fordítunk, mert Isten is „fordított” rajtunk. Közösségi adománygyűjtésből finanszírozzuk ezt a munkát. Hála a nagylelkű adakozóinknak, minden tartalmunk ingyenesen hozzáférhető. Szeretnénk továbbra is foglalkozni azokat az idegen nyelvű kezdeményezéseket, amelyek segítenek felismerni Isten királyságát. Mert ez az, ami az értékrendünket és a világunkat a helyes irányba fordíthatja. Ha valaki szívesen csatlakozna hozzánk, és támogatná törekvésünket akár adomány formájában is, látogasson el a www.fordítottkiralyasag.hu weboldalra.

Pallós Tamás

A művészet lélekemelő ünnep

Emlékezés Simon Andrásra

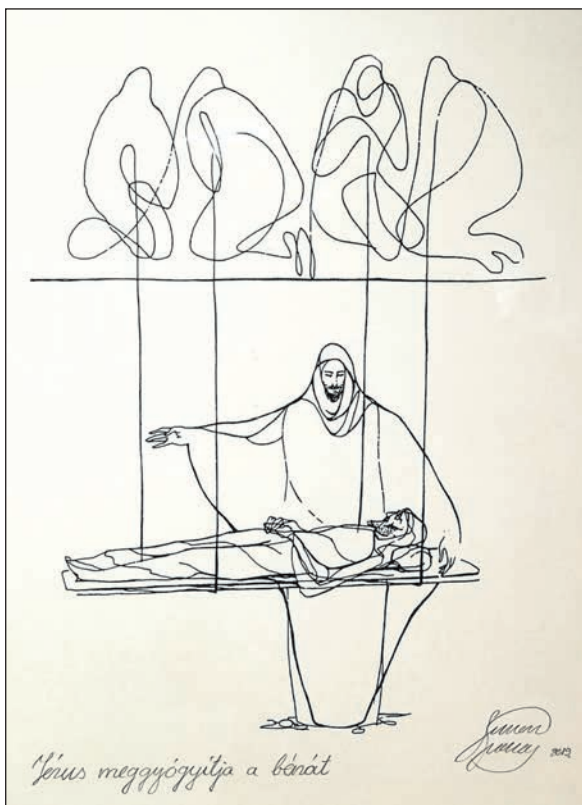
Kihullott az ecset a kezéből – szokták mondani egy-egy festőművész halála után. Ez esetben a ceruza hullott ki Simon András kezéből, hiszen ő elsősorban grafikusként vált elismert művésszé. Képes volt arra, hogy egyetlen vonallal megrajzolja a teljes kompozíciót, amit papírra álmódott. A legtöbben nem igazán értik, hiszen aki nem próbálta, nem is tudhatja, mit jelent egyetlen, megszakítás nélküli vonallal rajzolni valamit, ráadásul tollal, amit radírozni sem lehet. Simon András elsősorban ennek köszönheti a hírnevét. Szimbolikus, stilizált, finom ízléssel elkészített fekete-fehér tollrajzai sokak számára ismerősek lehetnek. Az *Új Ember* oldalain rendszeresen jelentek meg illusztrációként a cikkeket kísérő, szakrális grafikái. Hasonló módon készültek, mint azok a krokik, amiket a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában rajzoltunk annak idején, szintén egyetlen vonallal. Simon András, akárcsak jómagam, a Török Pál utcai művészeti szakközépiskolába járt a hetvenes évek elején. Ő három évvel később érettségizett, mint én, játékkészítő szakon. A Képzőművészeti Főiskolára többszöri próbálkozás után sem vették fel, ezért aztán úgy határozott, hogy diploma nélküli művész lesz.

Simon András korai halála nagy veszteség nemcsak a családjának és a barátainak, hanem a magyar szakrális művészeti életnek is. Az a fajta egyházművészet, ami a 19. században még megvolt, ma már nincsen; hiányoznak ehhez a mecénások, a nagyszabású megrendelések és persze sok pénz. Kevesebb az újonnan épített egyházi ingatlan, templom, rendház is, sokkal inkább felújítások történnek országszerte, amelyek elsősorban restaurátorokat igényelnek. Szerencsére azonban ma is vannak néhányan egyházművészettel, szakrális témákkal foglalkozó alkotók, mint például a szobrászok közül Hermann Zsolt, aki az eddigi egyik legjobb Mindszenty-szobrot készítette, vagy a festők közül Seres Tamás, akinek nevéhez több görögkatolikus templom kifestése fűződik. Ezek közé a mesterek közé tartozott Simon András is.

2019-ben az Újpest Galériában találkozhattam vele, ahol életmű-kiállítása volt. Sokoldalúsága akkor derült ki számomra. A papírra tussal rajzolt képei fantáziadúsak, mesészerűek, és kiváló rajztudásról tanúskodnak. Alkotásai igényesek, mondhatnánk úgy is, hogy finomhangolásúak. András kerülte a harsányságot, a fellegzős megfogalmazásokat, sokkal inkább az elcsendesedést kereste; művei egyfajta szakrális meditációk. Rajzai közül kiemelkedik a *Túl az Óperencián*, a *Harci játék*, a *Szerencse koldusai*, de a *Kockázat* című tusrajza is sokatmondó.

Erdő Péter bíborossal az Újpesti Galéria kiállításán, 2019-ben

Egyvonalas rajzai közül az első számú, amit ő maga a legjobbnak tartott, a *Jézus meggyógyítja a bénát* című alkotása, amit az Újpesti Galéria kiállításán is megnevezhettünk. A *Szentírás* szövege szerint: „Közben odajöttek hozzá néhányan, akik egy bénát hoztak, négyen cipelték. Mivel nem tudták eléje vinni a tömeg miatt, kibontották a ház tetejét, ahol ő volt, és átlukasztva azt, lebocsátották az ágyat, amelyen a béna feküdt. A hitüket látva Jézus így szólt a bénához: »Fiam! Bűneid bocsánatot nyertek.« (...) Mondom neked, kelj föl, vedd ágyadat és menj haza!« Az pedig mindjárt fel is kelt, fogta az ágyát, és elment mindenki szeme láttára, úgyhogy mindnyájan csodálkoztak, és dicsőítették az Istent. Ezt mondták: »Ilyet még nem láttunk soha.«” (Mk 2, 3–12) Simon András egy róla szóló portréfilmben a következőket mondja erről a művéről: „Ez életem, véleményem szerint, legjobb rajza. A megszületése számomra egy istenélmény volt, a megajándékozottság élménye. (...) Szorított a határidő. Ez a kép azt a jelenetet ábrázolja a *Bibliából*, amikor egy idegen ember házának tetejét megbontva négy barát leereszti a gyógyító Jézus elé beteg, béna társukat. Ez igazából egy tömegjelenet. Nagyon nehéz volt eldönteni, hogyan ábrázoljam. Vajon madártávlatból? Akkor tudnám megmutatni, hogy talán több ezren is körülállták azt a házat, ahol Jézus gyógyított. Így eldöntöttem, hogy egyetlen vízszintes vonallal fogom szimbolizálni a házat, a tetőt. Rajta a négy barát egy olyan vonalimprovizációval van megoldva, ami számomra bámulatos. Nem vagyok biztos benne, hogy ezt én készítettem, én csak jelen voltam, amikor ez a rajz készült, mert ezt a vonalimprovizációt nem lehet megismételni. Mindegyik barát egy folyamatos vonallal van megrajzolva, úgy, hogy miközben ők egymással is kapcsolatban vannak, a testükből jön a kötél, ami leereszti a barátjukat Jézus elé. Azért volt mély istenélmény ennek a rajznak az elkészítése, mert ez a feladat megoldhatatlannak látszott.”

Mindezek mellett a művész akvarelljeit is megcsodálhattuk az újpesti kiállításán. Simon András sokoldalúságához nem férhet kétség. Színes munkái is magas színvonalú alkotások. Halála mindannyiunk számára nagy veszteség, művei, emlékezete azonban remélhetőleg sokáig fennmarad.

2019-es életmű-kiállításán ezt mondta: „A művészet az emberiségnek egy olyan, ősidők óta tartó, lélekemelő ünnepe, amit sem a művész, sem a közönség nem tud egymás nélkül megünnepelni. Hatással vannak egymásra, életük üzenete csak egymásban tud kiteljesedni. Szeretném, ha ez az üzenetátadás kölcsönösen történne, és maradandó élményt szerezne.”

Szöveg és kép: Mészáros Ákos

A test zenéje

Gondolatok a dalról

Egy egészen friss, februári hír szerint: „Dalköltőképzés indul a 2024/2025-ös tanévtől az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Az ötlettel Kollár-Klemencz László író, zenész, dalköltő kereste meg az egyetemet.” A művész indoklása tetszetősen távlatos: „Az én misszióm, hogy a dalköltészet mint műfaj és önálló művészeti ág kikerüljön a szórakoztatóipar könnyűzenei konjunkturájára alól, és elfoglalja megbecsült helyét. Ebben a folyamatban a legfontosabb első lépés – a népzene és a jazz mintájára – a dalköltészet legmagasabb szintű oktatása, az egyetemi képzésbe való integrálása. Az egyetemi oktatásban képzett dalköltők el fogják hozni a műfaj kiemelkedését és megbecsültségét is. Ez a dalköltőképzés hatással lesz nemcsak a kortárs zenére és irodalomra, hanem a kultúra más területeire – film, képzőművészet, színház – is, így hozzájárul az egész magyar kulturális élet színvonalának emeléséhez.”

E terven alkalmasint csak azok csodálkozhatnak, akik még nem tűnődtek el a dal esztétikáján. Hiszen e műfaj kiváltságos tulajdonsága, hogy miközben igen egyszerűnek látszik, ösztönművészeti rétegzettséget göngyöl magába. Ennél s terjedelménél fogva az egyik legösszetettebb és legemberibb műfaj. A zene emberre méretezett válfaja – egyúttal a költészet eredete. Egyszerre vers, ének, melódia és színház. Levegőből faragott kápolna, még popkulturális előfordulásaiban – e rádióbarát három-négy percekben – is. Erre az énekelt vers táncházakban újraélesztett hagyománya éppúgy ráeszméltet (visszatérítve emlékezetünket az olvasott vers előtti idők énekmondóihoz), mint a populáris zenei kultúra alakváltozatai – a slam poetrytől a napi slágereken át a dalköltészeti fénypontokig.

Míg a népdalok közös előadásra – közösségi megelevenítésre – tartottak számot (a munkadalok vagy altatók pedig értelemszerűen mindenkit énekessé avattak), a madrigálok, kantáták, operaáriák már hallgatag figyelmet kértek a befogadótól. Ez a hagyomány él tovább a populáris muzsika gyakorlatában is. Igaz, az online, interaktív jelenlét a *résztvételi kultúra* új formáit is életre segítette. Im már nemcsak a koncerteken zúgó rajongói szólamokra gondolhatunk, de amatőr művészek *tribute-jeire*, *coverjeire* (tisztelgő feldolgozásaira) a jelszónaként esete e „metaműfajnak” is. (Különleges esete Eminem *Lose yourself* című klasszikusának például meglepően tiszta nyomatékot ad egy YouTube-videó, melyben egy Shelby

Mitchusson nevű jeltolmács kíséri jeleléssel a rapszámot.)

Számos tényező összjátékán múlik, mely hangulatunkban – hovatovább mely életünkben – miféle dalos alakzatok kötik le *érzelmeink figyelmét*; s egyáltalán: mi tolul éppen emlékezetünk horizontjára, ha alkalmi jegyzetbe foglalnánk a dal maradandó titkait.

Az esztétikai „árukapcsolásnak” jellegzetes esete, amikor egy-egy film vagy sorozat *soundtrackje* önálló élménnyé válik, miközben talán örökre összekapcsolódik a kísért képiséggel. A *My body is a cage* (Peter Gabriel) vagy az *Angel* (Massive Attack) önmagukban is kitűnő alkotások, de a *Doktor House*, illetve *Az elnök emberei* című tévésorozat kulcsjelenetében megszólaltatva váratlan dimenziókkal gazdagodnak. Hasonlóképpen a *Homelanden* végigvonuló Miles Davis-futamok dramaturgiai szerepe is egyszerre nógatja friss életre a képi és a hangzó valóságot. Alicia Keys hangja tár sul például egy *Pókember*-részhez (*It's on again*) és egy *James Bond*-filmhez (*Another way to die*), ám – ugyancsak jelentős dalszerző-előadó lévén – mindez csak adalék öntörvényű dalművészetéhez: elemi tehetsége a műfajkeverés ihletett dinamikájában eleve megmutatkozik (amennyiben soulból és R&B-ből kever ki jazzesen összetett popzenét); eredetiségére pedig úgyszólván önironikus önreflexió is utal: „I am a lonely hero...” (*It's on again*).

Hazai példák is véghetetlen sorban juthatnak eszünkbe. Sebő Ferencék Nagy László- vagy a Kaláka Kiss Anna-megzenésítései az ismerős versélményre alapozó, akusztikus mágia hatalmát példázzák. Egyszerre szólítják meg a zene és a költészet híveit. A verstől a zene, a zenétől a vers lesz több, de legalábbis más. A személyes esetlegességek uralma persze itt is szolgálhat privát katarzist. A *Gyöngyöt az embernek* (Kárpáti Tibor verse) Heinczinger Mika és a Misztrál zenekar előadásában eleve emlékezetes opus, de kötődésemet tovább növelte, hogy 2019 őszén néhányadmagammal az esztergomi Balassa Bálint Múzeum kapuloltzata alatt baráti közelségből is meghallgathattam.

Vonzalmainkat lokálpatriotizmus is hitelesítheti. Pécsi lévén – a Kispál és a Borz mellett – a 30Y-nal is bőven elfogult lehetnék, de nem szorulnak rá: saját jogon nagyszerűek. Beck Zoltán dalszövegei (és előadói karizmája) érvényesen variálják az identitásakeresés szólamait („akkor kezdem el, amikor más már befejezte, / nekem hajnal, ami neki ugyancsak este” – *Sötét van*) éppúgy, mint a párkapcsolati

önazonosság dilemmáit („eldugom azt, ami eddig voltál, / és ami lennél, azt megkeresem” – *Újra él*).

Gyakran az eszmei töltet – a művészi minőséget megtámogató világszempontú vonatkozások – igazgatja tartóssá a formanyelv iránti rokonszenvedésünket (Sillye Jenő: *Hallgat a Bárány*, Új Forrás: *Fény vesz körül*, Nick Cave: *Jesus Alone* stb.). Olykor egy-egy félreeső szöveghely kisugárzása színezi át a teljes jelentéstartományt. „Indulhatunk. Itt már tudjuk, milyen. / Rád bízom, merre. Ne ez a bolygó legyen” – éneklő Balázs Fecó (Horváth Attila: *Érints meg*), s a szokott szentimentalizmust egyedien mélyíti el a bolygóközi vágyakozás lelkülete. Ugyanitt fenomenológiai nyitottság fogad be filozofikumot: „Ami félig van kész, / az ma félig marad. / Engedd, hogy a dolgok / most nélkülnk változzanak.” Az sem ritka, hogy művészetén kívüli körülmények teremtenek poétikát befolyásoló kontextust. Kovács Ákos és Öry-Kovács Anna *Elhiszem* című stúdióduettjében az a megragadó, hogy az Anya és a Fiú szentségéről apa és lánya kettőse vall. (Egy másik közös produkciójuk személyesebb családi vonatkozásokkal bír, miközben bölcséleti árnyalatot is hordoz: „...aki térdet sose hajt, / a szívét sem emelheti fel, / csak az, aki mást is felemel” – *Felemel*.)

„Egy rock- vagy bármilyen könnyűzenei koncert az utolsó menedékünk, amely még emlékeztet arra az időre, amikor együtt ültünk a tűz körül, közös dalt énekelünk, és táncoltunk. Az énekesek a sámánok utolsó örökösei. Ezért nem mindegy, hogy kik ők, és mit közvetítenek.” Koncz Veronika írja ezt, *Popzene* című jegyzetében. Valóban: atavisztikus igényünket elégíti ki a ritmus és a dallam, mely szánkából kéredzkedik elő a napvilágra. „Támasznak hasznos légáram” – definiálja a dalt az *Antoine, Désiré és a szél* című Cseh-Bereményi-szerzemény (e páros dalkultúrájának korrajzot nyújtó, irodalmi igényű szövegvilága külön fejezet a hazai könnyűzene történetében). „...hangunkat a dalnak adjuk, / hajunkat a szélnek” – fűzi hozzá Palya Bea (*Suttognak a vének*).

Poós Zoltán cikkeitől H. Nagy Péter tanulmányaiig számos példát találunk e műfaj elmélyült vizsgálatára. *Populáris sámanjaink* pedig egytől egyig abban a sejtelmünkben erősítenek meg, hogy a legszebb hangszer – a hangszál.

Mert ahogy a költészet nem szó, hanem értelmet nyert lélegzet, úgy az ének sem pusztán dallamos beszéd: inkább *a test zenéje*.

Templomgyógyítók

„A mindenség modellje, áll a templom.”
(Pilinszky János: *Gótika*)

Hogy a vers nem gondolatok és érzések, hanem szavak és írásjelek szövődéke: olyan közhely, melyről bevett szokás megfelelkezni. A központozás és a verstan hálózatok poétikájának talán legaggályosabb mestere Arany János volt. Találomra meríték emlékezetemből egy példát, *A walesi bárdokból* ezt a szelvényt: „Ne szülj rabot, te szűz! anya / Ne szoptass csecsemőt!...” A szűz ne szüljön, az anya ne szoptasson: érthető, követhető a közlés. Am a sortörés – és a ritmikájának rend – a *ne szülj rabot, te szűz anya* jelentésváltozatot is fülünkbe csempészi, ilyesformán a Szűzanya, azaz Mária alakját lebegteti át a szövegen. Ebből az is következik, hogy a zarnokság olyan fokú: még a Megváltót sem volna szabad (vagy érdemes) a terébe engedni. S ez mindössze két verssor egy hatalmas életműből.

Kortársaink közt Petrőczy Éva is efféle alkotó: tudós költő, aki nemcsak a műveltségi vonatkozásoknak, hanem a cizellált stílusnak is mestere. Erre legfrissebb – immár huszadik – verseskötete is tartós bizonyíték.

Bő évtizede írta gondos kismonográfiájában Bakonyi István: „...a családi értékek őrzése és felmutatása a legszármottevőbb Petrőczy Éva legújabb műveiben. Olyan világ ez, amely születése óta táplálja lelkét és gondolatvilágát, erkölcsi tartását. Az értelmiségi lét nemzedékeken áthúzódó vonala erősíti szellemiségét”. (*Hogy elfogadjanak...* Petrőczy Éva *költői pályája*, Fekete Sas, Budapest, 2013, 143.) Mái érvényes észrevétel. Jelen kiadvány fülszövegében maga a költő fogalmaz így: „odaállok a »test békéjé« és a »lélek békéjé« helyreállítani igyekvő őseim, rokonaim és barátaim mögé”. A múlt megtartó erejét viszonzozza ez a magatartás azzal, hogy szavakba göngyöli és a poézis oltalmába ajánlja a hagyományok szépségét. Nemcsak a családi, rokoni szálak, de a baráti és művészeti kapcsolódások dicsérete is így a könyv.

A tárgyak emlékébresztő esztétikuma (*Varázslat, Zsolnay-tányérral*), a történelmi és jelenkori katalizmak (*A rabbi utolsó portréja, A zalaszentgróti zsidó temetőben, Dél-Ukrajna halottja*), a bibliai horizont (*Jézus, Simeon és Anna*) és a transzcendens létbizalom („miközben lelkünkben minden / árulás fájalmát / csöndesen kisímogatja Valaki” – *Feloldozás*): olyas eszméleti teljességgé adódnak össze, mely a szinte prózai közlést (a versnyelv eszköztelen tisztaságát) életkorokat és értékvilágokat szembesítő lírává tördeli.

Az állatokra is kiterjesztett evangéliumi szeretet (*Egy régi mentőkutya üzenete, Talál-*

kozás Laddie-vel) egyszer allegóriává rajzolódik (*Sorok, egy András nevű öreg szarvasról*), másszor a páros számvetés szolamát intonálja: „Bár nem vagyunk már / »ifjú szarvasok«, / együtt dúdoljuk / még ma is / a kezdetek dalát” (*Örvényeshegyi szarvasok*).

Régvolt költőt, régvolt szerelmet elevenít meg az hommage-os lelkület: „felcsendült benne az ének, / ha Bessenyei Anna / verseket termő mosolyára gondolt” (*Bakonszeg. Bessenyei György emlékére*) – miközben a nemzeti identitást ősök sokirányú önazonosságából vezeti le: „Csak annyi, / hogy magyar vagyok. // Ti meg, őseim – sokfélék. / De ettől és ezért / nem fakad föl bennem / semmiféle félelem. //

is imádságos színezetet ölt: „akár muzsikusz légy, / akár poéta: dalaid minden / igaz hangja megvéd” (*Fél füstölt pisztráng – meg a „Pisztrángötös”*).

„Végül, de elsősorban: mélységes rokonságot érzek az írói hivatás és a gyógyítás között” – szól a már idézett szerzői fülszöveg. A gyógyítás motívuma a versekben is több ponton méltó szerephez jut. *A gyógyító apostol* című költemény például Lukácsot hívja segítségül a kortárs kegyelem megéléséhez; egy helyütt pedig a tűzvész és árvíz által is sújtott szent épület újjáépítését örökítik meg emblematisok sorok: „Aztán végül eljött / a templomgyógyítás / gyönyörű kezdete” (*Fugyi temploma*).

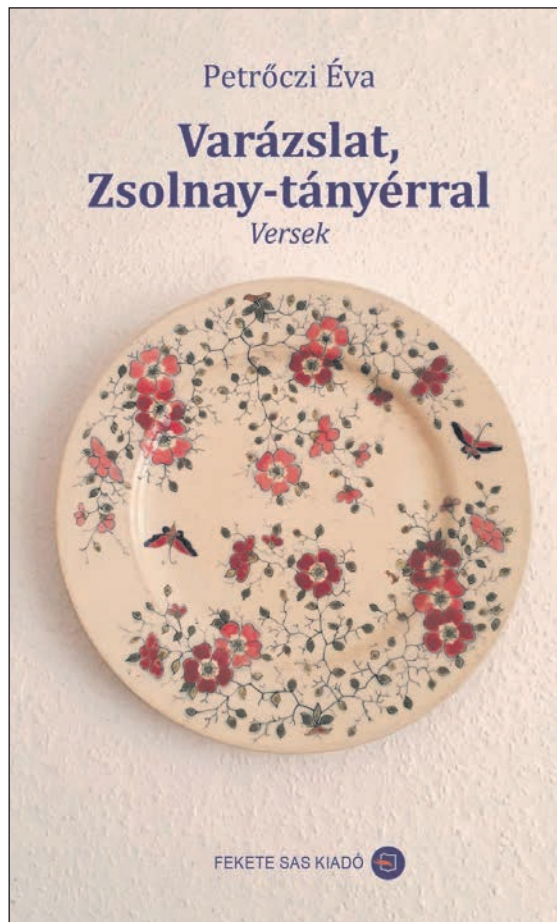
A művészet vagy templomszolgálat, vagy templomrablás, idézzük gyakran Novalist. Hasonlóan éles választás elé állít Fodor Ákos haikuja: „A szeretésen / kívül minden emberi / tett: romépítés” (*Axióma*). Szolgálni, építeni – a templomot, avagy a *templom* jelölővel illelhető értéktartományt: minden pillanatban megkezdhető misszió. A szeretet oltalmazva gyarapító mozdulataihoz igazítja poétikai gesztusrendjét Petrőczy Éva is, amikor a *templomgyógyítás* kifejezéssel utal a restaurált épületben megjelenő önépítő szándékra, a lelki-szellemi megemelkedés kiküzdött vágyára. Amiből egyúttal az is következik, hogy a „templom” szolgálata, építése vagy gyógyítása: olyan hivatás, melyet a versek szerzői és befogadói egyaránt gyakorolhatnak – mindig, amikor szavaktól kérnek új életet.

„Szükségünk van a költészetre, hogy ébren tartsuk a transzcendencia iránti érzékünket” – mondja Timothy Radcliffe (*Isten éltet. A keresztény szemlélet*, ford. Lukács József, Vigilia Kiadó, Budapest, 2021, 23.).

Hát ezért van szükségünk Petrőczy Éva költészetére is.

(Petrőczy Éva: *Varázslat, Zsolnay-tányérral*; Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2023)

Halmi

Ti, mind, akiknek vére / bennem csörgedez, / és minden rangsor nélkül / mindnyájan itt vagytok velem” (*Vallomás, élethosszig. Őseim változatos seregletének*).

Itt az ima is ars poeticát körvonalaz: „vigaszunk nincs, / nem is lehet más, / mint az imádság menedéke” (*Sorok, a Weiszman-zsinagógára*) – és az ars poetica

Aki tüzet gyűjt a hangjával

Loreena McKennitt koncertet adott Budapesten

Egészen különleges hangulatú, varázslatos élményben lehetett részük azoknak, akik jegyet váltottak az öt év után újra hazánkba látogató kanadai énekesnő, Loreena McKennitt virágvasárnapi koncertjére. Terítéken az életmű kulcsalbuma, a *The Visit* volt, amely teljes egészében elhangzott a második féldőben.

S hogy miféle kerek évforduló alkalmából történt ez, tulajdonképpen felesleges is firtatni (a jeles lemezanyag tudniillik 1991-es); igazából bármilyen ürügy megfelelő arra, hogy a csodás hangú, több hangszeren játszó, s a hatvanas éveiben is példás fittséggel muzsikáló énekesnőt előben hallgathassuk. Az ír és skót szülőktől származó, a kelta zene gyökereit máig kutató énekesnő amúgy sem a látványos külsőségekre épít, inkább magára a zenére koncentrálni szeretne a színpadon.

Mostani európai turnéja azért is különleges, mert pályafutásának talán legnagyobb sikerére tekint vele vissza: három korábbi nagylemez után a *The Visit* című album hozta meg McKennitt számára a szakmai és közönségsikert. Ne feledjük: akkoriban még előtte jártunk az ezredforduló nagy popkulturális kelta-divatjának, amelynek áldásait az énekesnő egy súlyos magánéleti tragédia miatt alig élvezhette. Bárhogy bővült is (és bővíülhet még) ezután az életmű, úgy érzem, a *The Visit* mindenképpen központi helyet foglal el benne: McKennitt itt már teljes magabiztossággal ötvözi a kelta gyökerű ír népzenet a saját invenciójával és amerikai folklóralkalmakkal, egyedi hangulatot teremtve. A sajátos, kizárólag az énekesnőre jellemző hangzások átetsző, az arányok a helyükön vannak, felsorakozik néhány megzenésített költő (ezúttal Tennyson és Shakespeare), s az egész lemez őriz valami olyasféle rejtélyes ősiséget, ami azonnal rabul ejti a hallgatót. Nem véletlen, hogy a rá következő lemezek már ez a kiteljesedett összkép gazdagodik tovább mediterrán (*The Mask and Mirror*, 1994) és keleti (*The Book of Secrets*, 1997; *An Ancient Muse*, 2006) hatásokkal. A korszakban egymás után megjelenő egyéb (gyakran felszínes szinkretizmussal kibélelt) világzenei produkciókkal szemben McKennitt szintetizál: fölényes stílusérzékkel illeszti be alapvetően európai folk alapokon álló muzsikájába az egymástól gyakran térben és időben is távol eső kultúrák zenéit.

A koncert első valódi meglepetése nem is a visszafogott külsőségek, a diszkrét gyertyafény vagy a megragadó egyszerűség volt, hanem az, hogy McKennitt milyen megkapó bájjal és őszinte lelkesedéssel fogott bele zenekarával a közös muzsikálásba. S a hangja... Ez a csodálatosan szárnyaló, ezerszínű, mégis jellegzetesen egyéni orgánus mit sem kopott az évtizedek során! Döbbenetes élmény felfedezni pontosságát, törekenységét és hajlékony játékoságát, miközben énekesnőnk teljes természetességgel kíséri magát hárfán vagy zongorán. McKennitt játékát szerény alázattal támasztotta meg csapata – senki sem akart a frontember elé férközni –, és szemmel látható volt a közös zenélés felszabadultsága. S itt következett számomra a másik meglepetés: a zenekar a koncert során semmilyen ütőhangszert nem használt. Ez még az alapvetően lírai hangoltságú életmű ismeretében is meglepő, főként úgy, hogy McKennitt olykor szereti egzotikus ütős szólammokkal fűszerezni a dalait. Az utóbbiak ezúttal hiányoztak, ennek következtében a hárfa és a zongora lépett elő tempót adó hangszerré, jótékony többletenergiákat kölcsönözve a szerzeményeknek.

A koncert első felében felhangzó életmű-keresztmetszet során békében megfér egymás mellett régi és új, hangos és halk, szilaj és andalító – s egy-egy rövid történet, melyet McKennitt a számok között osztott meg a közönséggel. Már ekkor az előadás egyik fénypontja volt az összeszokott hegedű-cselló duó, amely

folyamatos, jobbára gondosan megírt szólammokkal gazdagította a hangszerelést, olykor játékos rögtönzéseknek is helyet adva. A koncert második részében aztán belekezdett a zenekar a *The Visit* első taktusaiba, új energiákat adva a hallgatóságnak. Az album kilenc dala valóban életre kelt az előadásban: különösen emlékezetesnek bizonyult a *Greensleeves* friss, üde feldolgozása, a *The Lady of Shalott* csendes drámaisága és a *The Old Ways* rockos lendülete. Loreena McKennitt két ráadással búcsúzott lelkes közönségétől, s mire a *Dante's Prayer* utolsó hangjai is elnémultak, csöndes megrendültség lobogott a teremben.

(Loreena McKennitt: *The Visit Revisited – Anniversary Tour*, Budapest, MVM Dome, 2024. március 24.)

Paksa Balázs

EGYHÁZI ZENE

Tavaszi hangversenyek a Ciszterci Szent Imre-templomban (Budapest XI., Villányi út 25.)

Április 14., vasárnap 15 óra: J. S. Bach: *A-dúr concerto*, Georg Anton Benda: *g-moll concerto*. Dobozy Borbála Liszt-díjas csembaloművész és muzsikustársai korhű hangszereken.

Április 21., vasárnap 15 óra: J. S. Bach: *h-moll mise*. Közreműködik: Gábor Audrey, Pataki-Tóth Orsolya, Hajdú Diána, Kéring László, Csizmár Dávid (ének), Presto Kamaragyűttes, művészeti vezető: Weidemann Krisztina, William Byrd Énekegyüttes, Ars Nova Sacra Énekegyüttes. Vezényel: Winnington-Ingram Johanna.

Április 28., vasárnap 15 óra: *Égi harmóniak* – Bach, Händel és az Esterházy-gyűjtemény művei. Közreműködik: Ducza Nóra (szoprán), Jekl László (basszus), Vitárius Piroska (hegedű), Savaria Barokk Zenekar, művészeti vezető: Németh Pál Liszt-díjas.

(Szerkesztő: Csányi Tamás karnagy. A belépés ingyenes és akadálymentes. Adományaitak köszönettel fogadjuk. Támogatók: Nemzeti Kulturális Alap, Nemzeti Együttműködési Alap, Szent Imre Alapítvány, Mária Rádió, Magyar Katolikus Rádió.)

AZ *Új Ember* KÖNYVESBOLT HÚSVÉTI AKCIÓJA

ÁPRILIS 2-TŐL AZ ALÁBBI KIADVÁNYOK
50% KEDVEZMÉNNYEL KAPHATÓK

Fürkésszétek!

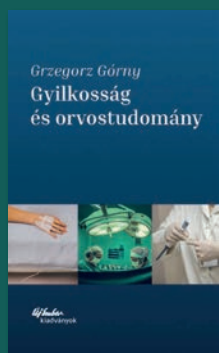
Klaus von Stösch
Az iszlám mint kihívás

A kereszténység
és a koronaválság

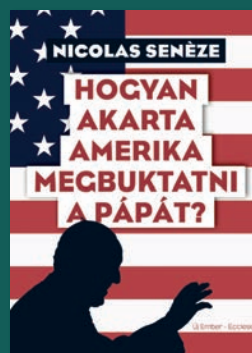
Elekes Szende-Kiss Péter
Repülni tanulunk

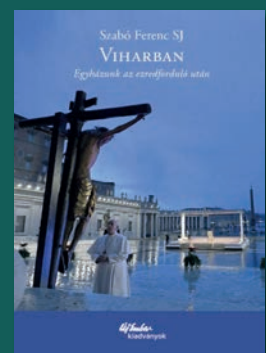
Grzegorz Górný
Gyilkosság
és orvostudomány

Erdő Péter
Nagyböjt és húsvét
járvány idején

Nicolas Senéze
Hogyan akarta Amerika
megbuktatni a pápát?

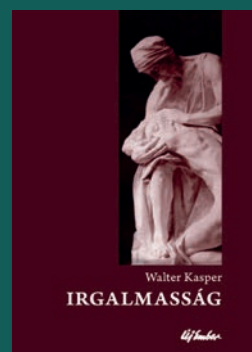
Szabó Ferenc SJ
Viharban

Új Ember zsebnaptár
2024

Keressetek és találtok!

Walter Kasper
Irgalmasság

Új Ember Kalendárium
2024

A könyvek megvásárolhatók az Új Ember könyvesboltban
(1053 Budapest, Ferenciek tere 7-8.), valamint webáruházunkban: bolt.ujember.hu